

УДК 78.071.2(477):780.614.13
DOI 10.32782/2224-0926-2024-2-49-2

Бобечко Оксана Юріївна
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри музично-теоретичних дисциплін
та інструментальної підготовки,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
<https://orcid.org/0000-0003-1524-8263>

ЗВУКОЗАПИСИ ГАЛИНИ МЕНКУШ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИКОНАВСЬКОГО МИСТЕЦТВА БАНДУРИСТІВ

У статті досліджуються звукозаписи народної артистки України, бандуристки Галини Менкуш (1944 р. н.), які демонструють її високопрофесійні артистичні здобутки, відтворюють унікальні інтерпретації різнопланової бандурної репертуарної палітри та сприяють актуалізації й популяризації творчості артистки. Мета статті полягає у ґрунтовному дослідженні звукозаписів Г. Менкуш, які відіграють важливу роль у збереженні виконавського мистецтва бандуристів. Наукова новизна полягає в тому, що вивчення звукозаписів бандуристки в дослідницькому дискурсі здійснюється вперше. Висновки. Завдяки непересічній та винятково професійній концертно-виконавській діяльності Г. Менкуш, звукозаписувальна скарбниця бандуристів поповнилася якісними музичними зразками, серед яких автентична музика (традиційні та стилізовані твори), різнохарактерні народні та авторські пісні, музична шевченкіана, духовні жанри, оригінальні та перекладені інструментальні твори (зокрема і великих форм), а також власна музика артистки. Звукозаписи Г. Менкуш, що наповнили довгограючу платівку «Ой крикнула лебедонька» (1986), аудіокасети «Маруся Чурай» (1989), «Наша дума, наша пісня» (1990), «Галина Менкуш» (1990), «Пісні Галини Менкуш» (1996), «Сад любові» (1996), «Свшан-зілля» (2000), компакт-диски «Струни серця мого» (2009), демонструють характерні риси виконавського стилю бандуристки, бездоганне володіння голосом та інструментом, а також її виняткові артистичні здібності. Вони вирізняються якісно підібраним різножанровим та різностильовим репертуаром, який містить музично-естетичну та навчально-виховну складові. Звукозаписувальна практика Г. Менкуш, розкриває один з найважливіших компонентів її мистецької діяльності. Вона спрямована на розкриття унікальних виконавських можливостей українського національного інструмента, на його розвиток та пропагування та, щонайважливіше, на збереження й примноження виконавського мистецтва сучасних бандуристів.

Ключові слова: Галина Менкуш, бандуристка, репертуар, бандурне мистецтво, звукозаписи, мистецька діяльність, виконавське мистецтво бандуристів.

Bobechko Oksana. Halyna Menkush's sound recordings as an important factor in the preservation of the performing art of bandurists

The article examines the sound recordings of People's Artist of Ukraine, bandura player Halyna Menkush (born in 1944), which demonstrate her highly professional artistic achievements, reproduce unique interpretations of the diverse bandura repertoire palette, and contribute to the actualization and popularization of the artist's work. The purpose of the article is a thorough study of H. Menkush's sound recordings, which play an important role in preserving the performance art of bandurists. The scientific novelty lies in the fact that the study of the sound recordings of the bandura player in the research discourse is carried out for the first time. Conclusions. Thanks to the unique and exceptionally professional concert and performance activity of H. Menkush, the bandurists' sound recording treasury has been replenished with high-quality musical samples,

including authentic music (traditional and stylized works), various folk and author's songs, musical Shevchenko, spiritual genres, original and translated instrumental works (in particular, large forms), as well as the artist's own music. Sound recordings by H. Menkush, which filled the long-playing record "Oy kryknula lebedonka" (1986), audio cassettes "Marusya Churai" (1989), "Our thought, our song" (1990), "Halyna Menkush" (1990), "Songs of Halyna Menkush" (1996), "The Garden of Love" (1996), "Yevshan-potion" (2000), CDs "The Strings of My Heart" (2009), demonstrate the characteristic features of the bandura player's performance style, impeccable mastery of voice and instrument, as well as her exceptional artistic abilities. They are distinguished by a qualitatively selected multi-genre and multi-style repertoire, which contains musical-aesthetic and educational components. The sound recording practice of H. Menkush reveals one of the most important components of her artistic activity. It is aimed at revealing the unique performance capabilities of the Ukrainian national instrument, at its development and promotion, and, most importantly, at preserving and multiplying the performance art of modern bandurists.

Key words: Halyna Menkush, bandura player, repertoire, bandura art, sound recordings, artistic activity, performance art of bandur players.

Вступ. З-поміж численної когорти непересічних виконавців та виконавиць на бандурі вирізняється мистецька постать народної артистки України Галини Менкуш (1944 р. н.), котра присвятила своє життя служінню бандурному мистецтву. Випускниця Львівської державної консерваторії імені М. Лисенка (клас професора В. Герасименка), продовжувачка бандурних традицій, талановита виконавиця, педагогиня, композиторка та громадська діячка у своїй мистецькій діяльності повсякчас прагнула до гідного та високопрофесійного представлення нашого національного інструмента в розмаїтій музичній палітрі світового музичного мистецтва. «Її ім'я добре відоме як в Україні, так і за кордоном. Її мистецтво приваблює глибокою змістовністю, емоційністю, наснаженістю, одухотвореністю, щирістю і безпосередністю передання різноманітних нюансів людських почуттів, переконливістю розкриття художніми засобами душевних переживань героїв у ліричних піснях та психологічно поглиблених, сповнених драматизму і трагізму музичних оповідей про героїко-патріотичні подвиги історичних постатей і складні події та колізії з життя рідного народу»¹ – зауважила Б. Фільц.

Плідна творчо-виконавська діяльність Г. Менкуш продемонструвала її невичерпний мистецький потенціал як концертуючої бандуристки та стала знаковою для розвитку сучасного бандурного мистецтва, яке становить невід'ємну та вагомую складову частину української музичної культури. Життєвий та творчий шлях мисткині неодноразово ставав джерелом для вивчення та розвідок О. Бобечко, О. Герасименко, М. Кагарлицького, О. Кушнірук, І. Лісняк, Б. Фільц, однак практично поза увагою музикознавців залишилася важлива сфера діяльності бандуристки, а саме її звукозаписувальна практика. Актуальною залишається потреба дослідження звукозаписів мисткині, які демонструють її високопрофесійні артистичні здобутки, відтворюють унікальні інтерпретації різнопланової репертуарної бандурної палітри та сприяють актуалізації й популяризації творчості артистки. Відтак мета статті полягає у ґрунтовному дослідженні звукозаписів Г. Менкуш, які відіграють важливу роль у збереженні виконавського мистецтва бандуристів.

Матеріали та методи. Природно, що матеріалом для пропонованого дослідження стали звукозаписи Г. Менкуш, значна частина яких доступна для прослуховування в

¹ Фільц Б. Багатогранність творчої діяльності Галини Менкуш. До 60-ліття від дня народження бандуристки. *Народна творчість та етнографія*. 2006. № 3. С. 112.

мережі Інтернет, а також є наявною у власному архіві авторки статті. Так само стали в нагоді розвідки О. Бобечко², О. Кушнірук³, Б. Фільц⁴, І. Лісняк⁵, що висвітлюють концертно-виконавський доробок мисткині, левова частка якого була записана Г. Менкуш на звуконосії. Методологічна база дослідження ґрунтується на комплексі методів, до якого входять: аналітичний, музикознавчий, системно-узагальнюючий, компаративний, аналіз та синтез, тощо.

Результати. Чимала частина музикознавчих досліджень, які відображають вагомі творчі здобутки у вокальному, інструментальному чи хоровому виконавстві стала можливою завдяки численним звукозаписам, що свого часу були зафіксовані й збережені окремими виконавцями та колективами при допомозі звукозаписувальної техніки. На сучасному етапі розвитку музикознавчої думки ряд науковців вважають звукозаписи практично самостійною сферою джерелознавчої галузі. Так зокрема В. Дутчак справедливо зауважила, що «Сьогодні звукозаписи можуть фактично вважатися єдиною достовірною (порівняно зі слухацькими враженнями чи відгуками критиків) джерельною основою історико-виконавських досліджень, музичною бібліографією»⁶.

У цьому контексті не стало винятком і мистецтво бандуристів. Численні аудіо, а згодом і відеозаписи, що були зроблені виконавцями за допомогою різноманітних методів та форм звукозапису, що так стрімко розвивалися і удосконалювалися впродовж ХХ століття, репрезентували етапи розвитку бандурного виконавства, яскраві мистецькі здобутки виконавців на національному музичному інструменті, сприяли його популяризації.

В контексті розвідки варто згадати записи кобзарів та лірників, що були зроблені Лесею Українкою, Ф. Колесою, К. Квіткою, О. Сластіоном та О. Бородаєм впродовж 1904–1912 років на фонографічні валики. Окрім самої фіксації виконання, показу інтерпретаційної виконавської складової того чи іншого виконавця, можливості продемонструвати його здобуток сучасникам, найважливішою метою цього трудомісткого та дорого-вартісного процесу, який профінансували Леся Українка та К. Квітка, стало збереження музики кобзарів та лірників для майбутніх поколінь⁷. Відтак сьогодні ми маємо унікальну можливість ознайомитися зі згаданим епічним доробком у всесвітній мережі

² Бобечко О. Епічні твори в репертуарі жінок-бандуристок: традиції та новітня виконавська тенденція ХХ століття. *Zinovii Shtokalko: from kobzar traditions to bandura modern style* : Collectiv e monograph. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2021. Р. 106. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/202> (Дата звернення: 25.03.24).

³ Кушнірук О. Бандуро моя, мальованая. *Бандура*. № 75. С. 62–64.

⁴ Фільц Б. Багатогранність творчої діяльності Галини Менкуш. До 60-ліття від дня народження бандуристки. *Народна творчість та етнографія*. 2006. № 3. С. 112–117.

⁵ Лісняк І. Академічне бандурне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ століття / [Голов. ред. Г. Скрипник]. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2019. 254 с. + 12 іл. URL: <http://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/monografiji/2019/lisnyak.pdf> (Дата звернення: 25.03.24).

⁶ Дутчак В. Форми, жанри і стилі виконавства в бандурному мистецтві українського зарубіжжя: звукове відтворення. *Етнос і культура: Часопис Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*: збірник науково-теоретичних статей. Гуманітарні науки [гол. ред. В. І. Кононенко]. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2011–2012. № 8–9. С. 143.

⁷ Бобечко О. Місце і роль мистецької дальності Лесі Українки в розвитку бандурного мистецтва в Україні. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2014. Вип. 20(2). С. 245.

Інтернет⁸. Оцифрування унікальної фоноколекції, що складається з 56 фонографічних валиків із записами українських дум, народних пісень, інструментальних композицій та низки інших творів, а також голосу Лесі Українки і Ф. Колесси, було здійснено 2013 року Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України. Наявність звукозаписів дала можливість сучасним музикознавцям зробити аналіз репертуарної складової та виконавських можливостей народних співців означеного періоду.

Окрім архівування музично-виконавських здобутків, звукозаписи відіграють надважливу, а подекуди й визначальну функцію в контексті утвердження та пропагування того чи іншого виду виконавства, оскільки «на відміну від нотного, звуковий запис дозволяє зберегти та відтворити красу й зміст музики за допомогою його прослуховування, що розширює сферу музичної комунікації, чисельно збільшує слухацьку аудиторію, сприяє обміну виконавським досвідом, дозволяє суттєво удосконалювати техніку виконавства»⁹.

Звукозаписувальну практику бандуристки Г. Менкуш, що стала своєрідним продовженням її концертно-виконавської діяльності, ще однією площиною спрямування творчості артистки, яскраво репрезентують фондові записи, що зберігаються в архівах Українського радіо та телебачення, а також довгограюча платівка, аудіокасети та компакт-диски.

Варто відзначити, що свої перші звукозаписи бандуристка, що на той час працювала солісткою Київської філармонії, зробила 1985 року на Всесоюзній студії грампластин. Відтак довгограюча платівка під назвою «Ой крикнула лебедонька»¹⁰ була випущена фірмою «Мелодія» 1986 року тиражем в 1000 примірників. Її наповнили народні пісні, серед яких однойменна до назви платівки «Ой крикнула лебедонька» та «Ой Гандзю, милостива» в обробці М. Лисенка; «Очерет лугом гуде» в обробці М. Скоробагатенка; «Гандзя», «Ой заїхав козак та й з Україноньки» (фольклорний запис пісні Лесі Українки), «Як я сіно грабала зелене», «Не стій, вербо» у власній інструментальній обробці бандуристки. Характерним епічним звучанням вирізняється солоспів Б. Фільца на слова Т. Шевченка «Вітре буйний», що також увійшов до видання. Серед інших пісень, що можна послухати на платівці – знакові для виконавиці, адже створені спеціально для неї композитором А. Кос-Анатольським, стилізовані епічні твори «Князівна Либідь» (на слова Л. Тиглій) та «Дума про золоті віки» (на слова Лесі Українки), а також «Плач Ярославни» Ф. Кучеренка на слова Т. Шевченка. Особливе місце у збірці зайняли авторські твори бандуристки, зокрема вокально-інструментальні «Ой майнули білі коні» на слова В. Симоненка та «Євшан-зілля» М. Вороного. Поміж розмаїття вокально-інструментальних композицій також вирізняються інструментальні «Зібралися всі бурлаки» авторства М. Заремби та «Баркарола» М. Лисенка.

1989 року в Канаді побачила світ аудіокасети «Маруся Чурай»¹¹, яка була випущена фірмою «Кобза». На ній представлений однойменний віршований історичний роман

⁸ Колекція фоноваликів Філарета Колесси. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/Filaret_Kolessa_phonograph_cylinder_collection/uk (Дата звернення: 25.03.24).

⁹ Жовнір С. Репрезентація звукозаписів творів латиноамериканських композиторів для гітари. *Актуальні проблеми народно-інструментального виконавства в Україні: історія і сучасність* : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв; редактор-упорядник Л.І. Горіна. Рівне : Волин. обереги, 2017. С. 137.

¹⁰ Менкуш Г. «Ой крикнула лебедонька»: платівка. Фірма «Мелодія». М., 1986.

¹¹ Менкуш Г. «Маруся Чурай»: аудіокасети. Фірма «Кобза» (Канада), 1989.

української поетеси Л. Костенко, що був присвячений авторкою легендарній полтавчанці Марусі Чурай, пісні якої свого часу стали для українців уособленням козацької звитяги. Твір прозвучав у виконанні, тоді ще солісток Київської філармонії, Н. Крюкової (художнє слово) та Г. Менкуш (бандура). Глибоко патріотична поезія Л. Костенко, що показала розмаїту поетичну палітру народних образів періоду визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького, прозвучала у витонченому та професійному бандурному обрамленні Г. Менкуш. Віртуозна та філігранна інструментальна гра бандуристки, зокрема в інструментальній версії пісні «За світ встали козаченьки», а також високопрофесійне вокально-інструментальне виконавство в обробках українських народних пісень «Не стій, вербо», «Летить галка через балку», «Сидить голуб на черешні, а голубка на вишні», «Тече вода каламутна», «В кінці греблі шумлять верби», «Ой не ходи Грицю», «Чого вода каламутна», «Ой не цвіти буйним цвітом» та ін., вражають своєю щирістю та оригінальністю інтерпретування, вдало доповнюючи поетичну канву.

Згадана музично-поетична вистава готувалася 1981 року, коли роман «Маруся Чурай» Л. Костенко був під негласною забороною різноманітних органів цензури та партійних осередків КПУ, які вбачали в текстовій частині твору неоднозначні «націоналістичні акценти». Однак, «... попри тиск і цькування, «профілактичні бесіди» слідчих КГБ України з Н. Крюковою, численних зачисток тексту від «двозначних національних моментів», прем'єра таки відбулася у березні 1982 року... прем'єра «Марусі Чурай» була настільки очікуваною і резонансною подією у Києві, що стала символічним знаком спротиву і солідарності української інтелігенції... Після вистави зал пів години стоячи аплодував Нілі Крюковій, акомпаніаторці Галині Менкуш і авторці роману Ліні Костенко. Це півгодинне скандування теж було виразним опором проти радянського режиму, способом висловити протест проти утисків національного мистецтва, історії і культури¹². Надалі вистава опинилася під забороною аж до 1987 року. Вже після зняття забрани вона повернулася на сцену не лише в Україні, а й далеко за кордоном, зокрема в Європі, а також в США та Канаді, де під час гастролей Н. Крюкової та Г. Менкуш була записана платівка «Маруся Чурай».

Ще один творчий проект під назвою «Наша дума, наша пісня», який втілювався в життя творчим тандемом у складі Г. Менкуш та Н. Крюкової 1990 року, також був записаний на однойменну аудіокасету¹³ канадською фірмою «Кобза». Окрім поезій Кобзаря, до видання увійшли твори з Шевченківського репертуару бандуристки. Серед них дума «Сліпий» та «Ой нема, нема, ні вітру ні хвилі» в музичному опрацюванні для голосу та бандури Г. Менкуш, композиції «Гамалія» та «Лілея» авторства Ф. Кучеренка, «Зоре моя вечірняя» К. Стеценка, «Шевченкові» А. Кос-Анатольського, а також «Кругом неправда і неволя» та «Гомоніла Україна», написані бандуристкою. Варто відзначити, що 1989 року ця музично-поетична вистава була удостоєна Державної премії України ім. Т. Шевченка.

В контексті розвідки також варто згадати масштабну концертну програму за участі Г. Менкуш та Н. Крюкової під назвою «Лірика і гумор» (на поезії В. Симоненка) та мововиставу «Відьма» (за віршами Т. Шевченка), в якій бандуристка співпрацювала з драматичною актрисою Л. Лимар. Увиразнюючи ключові, найбільш драматичні моменти

¹² Ліна Костенко «Маруся Чурай». Читає Ніла Крюкова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2Nb3o2KQE8I> (Дата звернення: 19.03.2024).

¹³ Менкуш Г., Крюкова Н. «Наша дума, наша пісня»: аудіокасет. Фірма «Кобза» (Канада), 1990.

згаданих творчих проектів співом та грою на бандурі, Г. Менкуш вкотре проявила власний артистичний талант та вміння співпрацювати в парі з колегами по сцені.

1990 року в Канаді фірмою «Євшан-зілля» була записана аудіокасета Г. Менкуш, що отримала назву «Галина Менкуш»¹⁴. Вже 1996 року у Львові на студії Лева були зроблені чергові звукозаписи бандуристки, які вийшли на аудіокасеті під назвою «Пісні Галини Менкуш»¹⁵. Цього ж року з'явилася й наступна аудіокасета Г. Менкуш «Сад любові»¹⁶, також записана у Львові на студії Лева. Ця збірка композицій стала особливою для мисткині, адже до неї увійшли твори написані бандуристкою на слова відомого поета-шістдесятника В. Іванишина, чиє ім'я значилося в списку націоналістів та інакодумців. Серед них романс «Тернова ружа», що був створений автором на початку 70-тих років минулого століття та присвячений другові, відомому політичному діячеві В. Чорноволу. Після прем'єри романс отримав неофіційну заборону на виконання, як націоналістичний. «Тодішня цензура таких образів не пропускала. До яких тільки хитрощів не вдавалась я, як авторка музики і виконавець під акомпанемент бандури, а згодом – і тріо «Золоті ключі» у складі Ніни Матвієнко, Валентини Ковальської та Марічки Миколайчук, аби пісня лунала!»¹⁷ – згадувала Г. Менкуш. Зазначимо, що окрім вже згаданого романсу, в творчо-виконавському доробку бандуристки є ще ряд авторських пісень на слова В. Іванишина, серед них «Сад любові», «Загаси білу ватру у грудях», а також «Колискова», що була створена бандуристкою 1971 року на слова поета та вперше прозвучала у її виконанні в українському художньому фільмі «Пропала грамота» режисованому 1972 року Б. Івченком.

Аудіокасету «Євшан-зілля»¹⁸, що побачила світ 2000 року, Г. Менкуш присвятила 10-річчю Незалежності України. На момент її виходу, мисткиня уже понад тридцять років працювала солісткою-бандуристкою в низці концертних організацій Києва. Відтак записи демонстрували не лише її фахову зрілість, що проявилася у досконалому володінні голосом та інструментом, а й глибоке осмислення артисткою фольклору та виконавських традицій кобзарів. Яскрава та самобутня інтерпретація кращих зразків народної епіки (думи, балади, історичні пісні), авторських творів, романсів та жартівливих пісень, що ввійшли до аудіокасети, вражає своєю довершеністю. Варто зауважити, що меценатом згаданого видання став професор Альбертського університету, знаний дослідник кобзарства та бандурист А. Горняткевич. Аудіокасету з загальною тривалістю звучання 65 хвилин в основному наповнили власні твори та обробки мисткині. Серед них українські народні пісні «Ой, на горі вогонь горить», «Очерет лугом гуде» та стрілецькі «За твої, дівчино, личенька пишні», «Циганочка»; епічна оповідь «Дума про козака Голоту» в обробці для інструменту Г. Менкуш; авторські твори бандуристки – «Євшан-зілля» на слова М. Вороного, «Тернова ружа» на слова В. Іванишина, «Кругом неправда і неволя» на слова Т. Шевченка, «Благослови, душе моя, Господа» (за псалмами), а також інструментальна композиція «Весняна фантазія». Так само на аудіокасеті можна послухати авторську композицію А. Маціяки на слова В. Кота «Пісня про матір», інструментальний твір композитора під назвою «Легенда», Сюїту № 2 (4 частини)

¹⁴ Менкуш Г. «Галина Менкуш»: аудіокасета. Фірма «Євшан-зілля» (Канада), 1990.

¹⁵ Менкуш Г. «Пісні Галини Менкуш»: аудіокасета. Студія Лева. Львів, 1996.

¹⁶ Менкуш Г. «Сад любові»: аудіокасета. Студія Лева. Львів, 1996.

¹⁷ Менкуш Г. Сад любові Володимира Іванишина. Літературна Україна. № 38. 2009. С. 2

¹⁸ Менкуш Г. «Євшан-зілля»: аудіокасета. Київ, 2000.

написану спеціально для бандури композитором М. Дремлюгою, котрий створив для національного інструмента цілий ряд популярних творів, у мелодичній канві яких панують фольклорні джерела.

Своєрідним підсумком звукозаписувальної діяльності Г. Менкуш стали два CD «Струни серця мого»¹⁹ (загальний час звучання 67 хвилин 50 секунд, видавець: UKRmusic), котрі побачили світ 2009 року. Їх поетична назва, якнайкраще характеризує відношення артистки до свого улюбленого інструмента, струни і музична душа якого немовби зріднилися з самою виконавицею. Згадане музичне видання, звукорежисерами якого стали Ю. Винник, А. Білозьоров, М. Дідківський та А. Китастих, демонструє рівень найвищої технічної майстерності бандуристки, який сформувався в процесі її довготривалої концертно-виконавської діяльності. Окрім досконалого володіння інструментом, вражає також блискуча вокальна манера Г. Менкуш. Голос (меццо-сопрано) чудового тембру та широкого діапазону в поєднанні з інструментом звучить цілісно та надзвичайно органічно. Наділена від природи артистичним талантом та винятковою музикальністю, бандуристка демонструє виняткову інтерпретаторську майстерність, котра характеризується експресивністю, драматизмом та виразністю музичної думки. Також вражаючими є акторські прийоми, які допомагають співачці розкривати ліричні, драматичні чи жартівливі образи. Особливо варто звернути увагу на власні композиції мисткині, що вміщені у виданні. Їх музика містить великий масив виразових засобів, що виявляють досконале знання бандуристкою специфіки інструмента та володіння ним.

На дисках «Струни серця мого» представлена розмаїта репертуарна палітра Г. Менкуш. Насамперед це улюблені виконавицею старовинні думи та балади «Дума про козака Голоту» (обробка Г. Менкуш), «Буря на Чорному морі» (обробка Ф. Глушка), «Про козака Плахту» (народна балада 17 століття на музику В. Смогитель), «Плач Ярославни» Ф. Кучеренка на слова Т. Шевченка; стилізовані епічні твори, скомпоновані спеціально для бандуристки А. Кос-Анатольським – «Князівна Либідь» на слова Л. Тиглій та «Дума про золоті віки» на слова Лесі Українки; авторські пісні «Вітре буйний» Б. Фільц на слова Т. Шевченка, «Пісня про матір» А. Маціяки на слова В. Кот; українські народні «Ой на горі вогонь горить», «Ой полети, галко», «Козака несуть», «Ой заїхав козак, та й з Україноньки», «Ой дубе, дубе», «Як я сіно грабала зелене», «Циганочка» та стрілецькі пісні «І снилося зночі дівчині», «За твої, дівчино, личенька пишні» в обробці Г. Менкуш, а також «Ой крикнула лебедонька», «Ой, Гандзю милостива» в обробці М. Лисенка, «Чотири воли пасу я» в обробці А. Кос-Анатольського, «Гандзя» та «Очерет лугом гуде» в обробці Н. Скоробагатько; інструментальні композиції «Легенда», «Ноктюрн» та «Арабеска» А. Маціяки, «Баркарола» М. Лисенка, «Сюїта № 2» (1, 2, 5 ч.) М. Дремлюги, «Зібралися всі бурлаки» В. Заремби, «Прелюдія № 8» К. Дебюссі; власні твори Г. Менкуш, серед яких інструментальна «Весняна фантазія», вокально-інструментальні «Благослови, душе моя, Господа» (за псалмами), «Кругом неправда і неволя» та «Гомоніла Україна» на слова Т. Шевченка, «Євшан-зілля» на слова М. Вороного, «Сто років як сконала Січ» на слова В. Стуса, «Осінь України» на слова В. Котовського, «Лебідь» та «Ворони» на слова О. Олеся, «Тернова ружа» на слова В. Іванишина, «І як тебе тепер забути» на слова Л. Костенко. Чималий перелік музичних композицій, що представлені на дисках, підтверджує тезу про те, що виконавському стилю Г. Менкуш притаманне

¹⁹ Галина Менкуш. «Струни серця мого». (2CD). UKRmusic. 2009.

«майстерне володіння вокальною культурою... Віртуозна гра на інструменті додає довершеності образу бандуристки Г. Менкуш»²⁰.

Також варто відзначити професійний та привабливий дизайн видання, ідея якого належить П. Гончаренку. Окрім переліку творів, його поліграфія містить чарівне фото виконавиці авторства І. Гайдая, вступне слово написано про артистку Б. Фільц, а також красномовні уривки з віршів, що присвячені Г. Менкуш. До прикладу поетичні рядки Є. Чередниченка «... Коли ти граєш на бандурі, / Мені здається, вихор бурі несе нестримно мене в степ / І дзвони б'ють, і брязкіт зброї луною йде, / А серце чує гомін волі...»²¹, А. Грицяя «... Галино-Сан, Галино-Сан / Бандури Ваші – чудодійність! / Їх голос – це одна біблійність! / Що нам дарують небеса»²², Л. Тиглій «... Чи й справді від померлих і живих / Зневірених і вірою всімічних / Прийшла ти у минуність буднів цих / Прийшла мені нагадувати про вічне / Твій голос, твою пісню збережу / Як береже солдат останню кулю / Співай, співай... Ти з білого дощу... / Іде луна часів довго минутих...»²³ та ін.

Обкладинка CD «Струни серця мого» Галини Менкуш

Пропоноване музичне видання містить англійську версію репертуарного переліку, розміщеного на дисках, вступного слова Б. Фільц та поезій, що дає можливість залучити до мистецтва бандуристки більш широку слухачську аудиторію. Значна частина записів доступні для прослуховування в мережі Інтернет. Окрім музично-естетичної складової, їх прослуховування має ще й навчальну функцію, адже дає можливість підростаючому поколінню бандуристів ознайомитися з якісними музичними зразками, що можуть бути включені до їхнього навчального репертуару.

Аналізуючи звукозаписи Г. Менкуш, потрібно звернути увагу на те, що серед вокально-інструментальних композицій записаних артисткою, окрім обробок народних пісень, солоспівів та авторських пісень бандуристки, представлений цілий ряд епічних творів, як автентичних, так і сучасних – стилізованих. Їх наявність стала яскравим свідченням орієнтації творчо-виконавської діяльності мисткині на

²⁰ Лісняк І. Академічне бандурне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ століття / [голов. ред. Г. Скрипник]. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2019. С. 153. URL: <http://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/monografiji/2019/lisnyak.pdf> (Дата звернення: 25.03.24).

²¹ Галина Менкуш. «Струни серця мого». (2CD). UKRmusic. 2009.

²² Там само.

²³ Там само.

збереження та пропагування автентичного бандурного репертуару, виконавцями якого традиційно були чоловіки.

Варто зауважити, що однією з вагомих тенденцій у розвитку бандурного мистецтва ХХ століття, була його фемінізація, яка, серед іншого, уможливила виконання жінками творів епічного жанрового пласту, що виходило за межі непохитної та узвичаєної століттями чоловічої виконавської традиції та викликало чимало дискусійних питань у гендерному аспекті. Незважаючи на те, що перші жінки-бандуристки, які починають з'являтися в бандурному виконавстві на зламі ХІХ–ХХ століть, мали у своєму репертуарі думи та історичні пісні, в академічному мистецтві виконання жінками епічного репертуару сформувало нову тенденцію лише в середині ХХ століття²⁴.

Саме Г. Менкуш вважають основоположницею жіночого виконання музичного епосу, яке було започатковано бандуристкою у другій половині минулого століття. Згадуючи випускні іспити у Львівській консерваторії мисткиня зауважила, що «коли виконала думу «Сліпий», виникла навіть дискусія із приводу того, чи має право жінка виконувати думний епос. На той час (1967 рік) це було новим»²⁵. Згодом до концертно-виконавського репертуару бандуристки ввійшло десять старовинних та авторських дум, багато з яких можна послухати на записах зроблених мисткинею. Цікавим є той факт, що на сьогоднішній день серед жінок-бандуристок, окрім Г. Менкуш, звукозаписи епічних творів є лише у творчому доробку кількох виконавиць, а саме Л. Посікіри, Г. Топоровської та В. Дутчак.

Серед звукозаписів Г. Менкуш потрібно звернути особливу увагу на авторські композиції мисткині, які яскраво доповнюють та увиразнюють її репертуар. Варто відзначити, що в процесі створення художнього образу музичного твору виконавці не лише розкривають його зміст, а й намагаються якнайкраще розкрити композиторський задум. Ставши посередником між автором твору та слухачкою аудиторією, артисти виявляють творчий підхід, демонструють музичне бачення та трактування композиції, яке великою мірою базується на особистому сприйнятті. Дещо інша ситуація спостерігається, коли виконавці виступають ще й авторами творів, адже виконуючи власну музику вони відтворюють особисте художнє тлумачення музичного твору, репрезентують авторську концепцію стосовно застосування виразових засобів. Їх індивідуальна виконавська інтерпретація вирізняється особливою оригінальністю, фаховою майстерністю, якій притаманні цілісність в поєднанні художнього і технічного начал. На відміну від «живих» концертних виконань, звукозаписи, на яких автори творів виступають ще й у якості виконавців, є особливо цінними, адже вони є своєрідним виконавським еталоном, який відображає та зберігає авторське бачення того чи іншого музичного твору. Все вищезазначене в повній мірі стосується звукозаписів оригінальних творів Г. Менкуш, які є унікальними з точки зору виконавської інтерпретації.

Естетична насолода, інтелектуальний відголос, емоційно-естетичні переживання, що виникають в процесі прослуховування записів бандуристки, викликають у слухачів зацікавлення бандурним мистецтвом, спонукають до пізнання цього глибинного пласту музичної культури українського народу. Поряд з тим звукозаписи мисткині мають

²⁴Бобечко О. Епічні твори в репертуарі жінок-бандуристок: традиції та новітня виконавська тенденція ХХ століття. ZinoviiShtokalko: fromkobzartraditionstobanduramodernstyle : Collectivemonograph. Riga, Latvia: "BaltijaPublishing", 2021. P. 106. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/202> (Дата звернення: 25.03.24).

²⁵Кушнірук О. Бандуро моя, мальованая. *Бандура*. № 75. С. 62.

велике значення в процесі формування виконавської майстерності, що є однією з актуальних проблем мистецтва музичної педагогіки. Вони стануть в нагоді при розучуванні та опрацюванні нотного тексту того чи іншого музичного твору, що зафіксований бандуристкою і збережений на звуконосіях.

Висновки. Підсумовуючи, відзначимо, що завдяки непересічній та винятково професійній концертно-виконавській діяльності народної артистки України, бандуристки Г. Менкуш, звукозаписувальна скарбниця бандуристів поповнилася якісними музичними зразками, серед яких автентична музика (традиційні та стилізовані твори), різнохарактерні народні та авторські пісні, музична шевченкіана, духовні жанри, оригінальні та перекладені інструментальні твори (зокрема і великих форм), а також власна музика артистки. Звукозаписи Г. Менкуш, що наповнили довгограючу платівку «Ой крикнула лебедонька» (1986), аудіокасети «Маруся Чурай» (1989), «Наша дума, наша пісня» (1990), «Галина Менкуш» (1990), «Пісні Галини Менкуш» (1996), «Сад любові» (1996), «Євшан-зілля» (2000), компакт-диски «Струни серця мого» (2009), демонструють характерні риси виконавського стилю бандуристки, бездоганне володіння голосом та інструментом, а також її виняткові артистичні здібності. Вони вирізняються якісно підібраним різножанровим та різностильовим репертуаром, який містить музично-естетичну та навчально-виховну складові. Звукозаписувальна практика Г. Менкуш, розкриває один з найважливіших компонентів її мистецької діяльності. Вона спрямована на розкриття унікальних виконавських можливостей українського національного інструмента, на його розвиток та пропагування та, щонайважливіше, на збереження й примноження виконавського мистецтва сучасних бандуристів.

Література

1. Бобечко О. Місце і роль мистецької дальності Лесі Українки в розвитку бандурного мистецтва в Україні. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2014. Вип. 20(2). С. 243–247.
2. Бобечко О. Епічні твори в репертуарі жінок-бандуристок: традиції та новітня виконавська тенденція XX століття. Zinovii Shtokalko: from kobzar traditions to bandura modern style : Collective monograph. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2021. P. 97–121. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/202> (дата звернення: 25.03.24)
3. Галина Менкуш. «Струни серця мого». (2CD). UKRmusic. 2009.
4. Дутчак В. Форми, жанри і стилі виконавства в бандурному мистецтві українського зарубіжжя: звукове відтворення. *Етнос і культура: Часопис Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*: збірник науково-теоретичних статей. Гуманітарні науки [гол. ред. В. І. Кононенко]. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2011–2012. № 8–9. С. 140–146.
5. Жовнір С. Репрезентація звукозаписів творів латиноамериканських композиторів для гітари. *Актуальні проблеми народно-інструментального виконавства в Україні: історія і сучасність* : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв; редактор-упорядник Л. І. Горіна. Рівне : Волин. обереги, 2017. С. 135–141.
6. Колекція фоноваликів Філарета Колесси. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/Filaret_Kolessa_phonograph_cylinder_collection/uk (Дата звернення: 25.03.24).
7. Кушнірук О. Бандуро моя, мальованая. *Бандура*. № 75. С. 62–64.
8. Ліна Костенко «Маруся Чурай». Читає Ніла Крюкова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2Nb3o2KQE8I> (дата звернення: 19.03.2024).
9. Лісняк І. Академічне бандурне мистецтво України кінця XX – початку XXI століття / [Голов. ред. Г. Скрипник]. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2019. 254 с. + 12 іл. URL: <http://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/monografiji/2019/lisnyak.pdf> (дата звернення: 25.03.24).
10. Менкуш Г. «Ой крикнула лебедонька»: платівка. Фірма «Мелодія». М., 1986.
11. Менкуш Г. «Маруся Чурай»: аудіокасети. Фірма «Кобза» (Канада), 1989.

12. Менкуш Г., Крюкова Н. «Наша дума, наша пісня»: аудіокасета. Фірма «Кобза» (Канада), 1990.
13. Менкуш Г. «Галина Менкуш»: аудіокасета. Фірма «Євшан-зілля» (Канада), 1990.
14. Менкуш Г. «Пісні Галини Менкуш»: аудіокасета. Студія Лева. Львів, 1996.
15. Менкуш Г. «Сад любові»: аудіокасета. Студія Лева. Львів, 1996.
16. Менкуш Г. «Євшан-зілля»: аудіокасета. Київ, 2000.
17. Менкуш Г. Сад любові Володимира Іванишина. *Літературна Україна*. № 8. 2009.
18. Фільц Б. Багатогранність творчої діяльності Галини Менкуш. До 60-ліття від дня народження бандуристки. *Народна творчість та етнографія*. 2006. № 3. С. 112–117.

